

СОЛОДШЕ МЕДУ

Рецензія на книгу К. Райта «Ветхозаветная проповідь.
Древняя весть для современного мира»*)

Вкінці серпня минулого року вийшов російський переклад чергової праці Крістофера Райта. До вже виданих «Познавая Иисуса через Ветхий Завет», «Миссия Бога», «Око за око. Этика Ветхого Завета» приєдналася нова книга. Присвячена вона проповіді на тексти Старого Заповіту.

Праця складається з двох частин. Перша, менша за обсягом, дає відповідь на запитання *для чого проповідувати Старий Заповіт*, друга частина говорить *як, власне, проповідувати Старий Заповіт*.

Чому потрібно проповідувати на тексти Старого Заповіту? Для чого обтяжувати себе підготовкою проповіді по Старому Заповіту? Автор вважає, що такі думки виникають тому, що: по-перше, історія СЗ багата на незрозумілі імена, які важко навіть прочитати; по-друге, на сторінках СЗ багато війн і насильства; по-третє, є купа дивних ритуалів із жертвоприношеннями (постає логічне запитання: яке значення всі ці древні речі мають сьогодні для нас?); також в центрі уваги завжди Ізраїль (це несправедливо по відношенню до решти світу); нарешті, всі події відбуваються до пришествя Ісуса Христа (тому, можливо, все це застаріло і не актуально).

У відповідь на ці «претензії», автор дає три свої аргументи, які підкріплює текстами Нового Заповіту, а також життєвими ілюстраціями. Перш за все, СЗ — подарунок Бога. «В часи Ісуса й

Павла, коли мова йшла про Писання, люди мали на увазі книги, які зараз складають Старий Заповіт. Для них Писання було найвеличнішим подарунком Бога своєму народу (який поступався по значущості тільки самому Господу Ісусу Христу)» (ст. 4). По-друге, СЗ це основа віри. «Дослідження і проповідь по Старому Заповіту сприяють кращому розумінню базових істин, яким Бог тисячі років вчив свій народ перед тим, як послати в світ свого Сина» (ст. 8). Насамкінець, СЗ це Біблія Ісуса. «Щоб по-справжньому пізнати Ісуса, зрозуміти що займало його думки і рухало ним, є кращий спосіб ніж поїздка в Ізраїль (і набагато дешевший!): прочитайте Біблію, яку читав Ісус — Старий Заповіт» (ст. 10).

Старий Заповіт — це подорож, яка веде до конкретної мети — Ісуса Христа. «Історія Старого Заповіту знаходить своє завершення в Ісусі» (ст. 13). Ця подорож має також і конкретне призначення. «Пришестя Ісуса не тільки кінець шляху, у ньому весь його зміст. Він став не тільки ціллю, а й виконанням задуманого Богом» (ст. 15). Про це свідчать численні старозаповітні пророцтва, які виконалися в Ісусі Христі на сторінках Нового Заповіту.

Більше того, автор чітко розмежовує такі поняття як *обітниця* і *передбачення* (в значенні прогнозування) в світлі Божої роботи з вибраним народом. У *Передбаченні* нема місця для особистих відносин. З *обітницею* ж все інакше. «Якщо я щось комусь пообіцяв, то між мною і тією людиною

*) Крістофер Райт. Ветхозаветная проповідь. Древняя весть для современного мира / пер. с англ. О. Розенберг. — Черкаassy: Коллоквиум, 2017. — 294 с. ISBN 978-966-8957-63-5

встановлюються певні відносини, в крайньому разі, у зв'язку з моєю об'їзкою» (ст. 17).

Бог працює через об'їзники, а тому протягом всієї історії встановлює заповіді^[1] з різними людьми; ці заповіді є ніби форпостами на шляху до приходу Ісуса Христа. Отже, вся біблійна історія – це одна зв'язана розповідь. К. Райт ілюструє це наступним чином, уподібнюючи Біблію п'єсі, яка складається з шести актів (подібну ідею використовують також автори іншої книги – Драма Писання^[2]):

1. Створення світу;
2. Гріхопадіння;
3. Об'їзниця;
4. Євангеліє;
5. Місія;
6. Нове творіння.

^[1] Тут і далі термін «заповідь» використовується в значенні «угода-союз між Богом і людьми».

^[2] Бартоломью К., Гохин М. Драма Писання. – Черкасы: Коллоквиум, 2009. – 280 с.

«Наш обов'язок як проповідників, проповідувати так, щоб люди не лише розуміли біблійну історію повністю, але й уміли знаходити в ній своє місце і згідно цього жити» (ст. 24).

Ще одну важливу причину проповіді на тексти Старого Заповіту автор подає у третьому розділі: люди повинні знати СЗ, щоб побачити Ісуса його власними очами, а також очами його перших учнів (ст. 25). Тільки так ми краще зрозуміємо не тільки особистість, але й місію Ісуса. «Наша задача, – веде далі Райт, – зв'язати Старий Заповіт з Ісусом Христом, або іншими словами, ми повинні проповідувати Христа, спираючись на Старий Заповіт» (ст. 37).

Разом з тим, автор зауважує, що «проповідувати на тексти Старого Заповіту означає щось більше, ніж говорити *про* Ісуса, хоча, в кінцевому результаті, ваша проповідь повинна вести людей *до* Ісуса» (ст. 38). «У Старому Заповіті все *вказує* на Христа, але не все *говорить про* Христа» (ст. 39).

Якщо ігнорувати ці застороги, можна припуститися наступних помилок:

- 1) нехтування першочерговим значенням тексту («З ходу переходити до Ісуса на самому початку проповіді – велика помилка» (ст. 41);
- 2) довільне тлумачення. Через такі проповіді люди все більше вкорінюються у переконанні, що лише майстерний проповідник зможе знайти в кожному тексті щось про Ісуса, чого іншим, «простим смертним» не дано. Таким чином Біблія перетворюється у щось на кшталт гри «Знайди Воллі»;
- 3) нехтування іншими важливими уроками Бога. Приклад Павла (Дії 20:20, 27) доводить як важливо вивчати все, що Бог залишив нам на сторінках Біблії;
- 4) спрощення біблійної історії. «Ми не

повинні читати і проповідувати Старий Заповіт так, ніби всі його персонажі вже знають про те, що відбулося (вони чекали на це з вірою, — але це не одне й теж)» (ст. 45);

- 5) шаблонні проповіді. Якщо ціль нашої проповіді розповісти людям про що їх вчить Біблія, нам потрібно цим якраз і зайнятися — проповідувати справжній, істинний зміст кожного уривку, а не те, що ми хочемо щоб він говорив.

Відправним пунктом проповіді повинно бути вивчення вибраного уривку для його правильного розуміння: ми розглядаємо зміст тексту в контексті його самого. Головна ціль — пояснити і знайти практичне застосування того, що хотів сказати автор.

Але так як всі тексти пов'язані між собою як частини одного великого шляху до Христа, потрібно допомогти церкві зрозуміти це, проводячи зв'язок з Ісусом і новозаповітним євангелієм (ст. 49). Цьому можуть допомогти наступні, подані автором, приклади зв'язків:

1. Історія. Цей перший і найбільш очевидний спосіб пов'язати уривок СЗ з Христом — показати яким чином уривок вписується в історію викуплення.
2. Обітниці. Цей зв'язок може бути прямим (якщо в уривку є обітниця або ж йде мова про Божий задум) або опосередкованим, побічним. Опосередковані зв'язки вимагають більш скрупульозного дослідження (1 розділ книги Ісуса Навина в контексті обітниці Аврааму).
3. Схожості. «Бог незмінно послідовний у своїх діях» (ст. 55). Потрібно звертати увагу на аналогії у Божих справах і відносинах з людьми.
4. Відмінності. Інколи зв'язок між СЗ і Христом можна провести помітив-

ши не схожість, а відмінність чи навіть повну протилежність (історичні відмінності, богословські відмінності (жертвоприношення, чиста/нечиста їжа)).

5. Відповідь на заклик Писання. «Недостатньо просто роз'яснити зміст тексту. Навіть недостатньо зв'язати його з Христом. Слово Боже очікує відповіді, і задача проповідника частково і полягає в тому, щоб ні в кого не виникало сумнівів на даний рахунок» (ст. 66).
6. Євангеліє благодаті. «Отже реальність така, що слово Боже, з одного боку показує нам, яка повинна бути у нас відповідь, а з іншого нещадно докоряє нас через нашу неспроможність це зробити. Якщо ми, проповідники, хочемо залишитися вірними Божому слову, особливо проповідуючи Старий Заповіт, наші слова повинні продукувати цю *подвійну дію*» (ст. 69).

Перші п'ять розділів автор присвятив більш загальним речам, пояснюючи важливість Старого Заповіту, а також його актуальність сьогодні. К. Райт часто апелював до однієї ілюстрації, головної у цій частині книги — поїздка еквадорських пасторів із Гуаякілю в Кіто, на пасторську конференцію. Починаючи з другого розділу, всі головні ідеї підкріплювалися якимось аспектом взятим з ілюстрації. Це дуже добре доповнювало основний посил автора і допомагало у зрозумінні його тез.

«Всі люблять хороші історії» — такими словами розпочинається друга частина книги. Автор показує важливість і можливу ефективність доречного використання історій Старого Заповіту у проповіді. Він показує роль і значення історій у повсякденному житті, і приходять до висновку, що всі ці аспекти працюють і у випадку проповіді:

- 1) в історіях ми розповідаємо один одному про себе;
- 2) історії містять у собі наші моральні цінності і допомагають передати їх наступним поколінням;
- 3) в історіях ми викриваємо і кидаємо виклик злу.

Історії пробуджують в нас цікавість та уяву, сценарії хороших історій пробуджують нашу допитливість, хороша історія дозволяє читачу або слухачу виносити свої судження.

Далі автор переходить безпосередньо до інструкцій підготовки власне проповіді, і пропонує п'ять кроків-запитань, які допоможуть при підготовці проповіді на історію із Старого Заповіту. Паралельно він показує як все це працює на прикладі вже класичної історії Давида й Голіята.

Коли і де? (час і місце події). Що і як? (сюжет). Хто? (дійові особи). Чому? (оповідач). Чому оповідач вирішив розповісти нам саме цю історію? Деякі історії описують події, що закладають фундамент нашої віри, деякі показують цінність і разом з тим ціну віри і послуху, ще інші показують наслідки гріха і непослуху. Що тепер? (читач). Кожній історії потрібен слухач або читач.

Але й тут часто не обходиться без помилок, і автор дає перелік «підводного каміння», яке має кожна наративна проповідь. Іншими словами, можливі помилки під час проповіді на тексти Старого Заповіту:

- Перетворення біблійної розповіді на збірник моральних принципів ігнорує історичний контекст розповіді.
- Перетворення біблійної розповіді у набір духовних уроків перетворює історію на ілюстрації до духовних істин Нового Заповіту.
- Шукання у розповіді «захованого смислу» перетворює проповідника на «дешифрувальника», що відшу-

кує секретні шифри автора. «Проте, це не заперечує багатогранності деяких історій, особливо розглядаючи їх у світлі інших місць Писання» (ст. 112).

- Зведення розповіді до проповіді доктрин. Тобто ми узагальнюємо біблійні історії.
- Приділення занадто великої уваги дрібницям. Потрібно ж навпаки — обмежитися відомостями, які дійсно допоможуть людям краще зрозуміти текст.
- Завідомо неправдиві очікування. Читання біблійних історій так, ніби в них написано про нас, чи наших слухачів. Райт застерігає від такої «синхронізації» себе з героями.
- Викривлюємо суть євангелія: будеш хорошим — Бог буде любити, будеш поганим — Бог покарає. Цим самим ми вульгаризуємо Боже послання.

Наступний пазл книги — знайомство з трьома основними частинами Старого Заповіту — законом, пророками і псалмами (писанням), а також проповідь на кожному з даних частин. Щодо закону, то мається на увазі постанови і заповіді, які можна знайти в П'ятикнижжі (головно у Вих. 20-23, книзі Левит і Повт. 12-26). Автор хоче допомогти зрозуміти роль старозаповітного закону в Біблії. Часто ми дивимося на закон виключно через призму Павла (проте, забуваємо за його контекст). Варто ж подивитися на стародавніх євреїв, на їхню реакцію щодо закону — Пс. 18:8-11; 118:45, 47, 97, 127, 160 — вони цінують Божий дар.

Закон був написаний *для нас* (щоб ми, за словами Павла, вчилися у нього), але він *не був даний нам*. Бог дав його Ізраїлю. Головне питання перед проповіддю на тексти про закон: «Як у цьому законі відображається характер Бога?» (ст. 145).

Після того як була показана роль закону в контексті всієї Біблії, автор показує актуальність старозаповітного закону в наші дні. Мова йде про те, яку користь повинен був принести людям закон СЗ. По-перше, він був зразком для народів, які оточували Ізраїль (Повт. 4:6-8). Також він був даний на благо всьому людству (Мк. 2:27). Закон був даний Богом не для того, щоб порадувати Його, а для користі людей. Ізраїльський закон давав перевагу беззахисним і нужденним людям. Закон був системою цінностей СЗ. Найповніше вона представлена у Декалозі. Покарання, прийняті в Ізраїлі показували в чому вони бачили небезпеку для свого суспільства.

Для ефективної проповіді по книгах закону потрібно будувати культурні мости від старозаповітного закону до сучасного світу. Також потрібно вказувати на зв'язок між конкретним біблійним уривком і безпосередньою проповіддю, свого роду місток спілкування.

Щодо пророків, то автор звертає увагу, на важливість контексту їхнього служіння: вони були живими людьми зі своїми переживаннями, а аж ніяк не бездушними диктофонами, в які Бог надиктовував свої слова.

Третя частина Старого Заповіту, Писання або Псалми (частина названа за найбільшою книгою) теж має свої, специфічні особливості. Потрібно звертати увагу не тільки *про що* йдеться у псалмі, але також і *як воно записано*, звертати увагу на образи, метафори. Але! Не потрібно з'єднувати всі образи якогось псалму в одну метафору. Псалми також відрізняються за типом. Розуміючи це, легше визначити структуру конкретного псалму і напрямок думок автора.

Як і проповідь цілого Писання, проповідь на тексти з книги Псалми переслідує дві головні цілі:

- 1) краще дізнатися своє віровчення;
- 2) міцно триматися своєї віри.

Крім проповідей на псалми, окремим розділом в книзі Райта «удостоїлися» книги мудрості. Було показано різницю між ними та книгами з двох інших частин – закону й пророків. Притчі – це не закони в строгому розумінні слова. Вони написані, щоб привернути нашу увагу і змусити задуматися. Є також різниця між притчами і пророчими книгами – притчі говорять про те, як все має відбуватися, тоді як пророки констатують факти – описують ситуацію «на місцях».

Звичайно, автор не взяв до уваги всі можливі книги Старого Заповіту. На це, як він сам говорить, у нього не вистачило часу (ст. 255). Та це аж ніяк не можна віднести до мінусів даної праці.

Варто відзначити, що в кінці кожного розділу автор пропонує ряд завдань-запитань, які на його думку допоможуть у підготовці проповідей по текстах Старого Заповіту чи їх покращенню (у випадку, якщо читач використовує свої старі проповіді, Крістофер рекомендує їх вдосконалювати). Також починаючи з другої частини, він подає конспекти своїх проповідей, як приклади тієї методики, яку пропонує.

Книга буде корисна проповідникам (як тим, хто проповідує на тексти СЗ, так і тим, хто цього не робить), лідерам підліткового служіння, вчителям недільних шкіл (вони зустрічаються з історіями Старого Заповіту чи не найчастіше), студентам богословських закладів і всім тим людям, які планують зростати в розумінні Слова Божого.

Тимофій Кондор